

A Múzeumok Éjszakája – Debrecen 2018 június 23. Déri Múzeum

Az Éjszaka Kiállításai

Volt élet a Római Birodalom határain túl! És halál is...

A Birodalom jól megerősített védvonalán kívül egy nyüzsgő barbár világ (Észak-Európában szabad germánok, az Alföldön szarmata törzsek) élte békés hétköznapjait, amit időnként tragikus események, a rómaiakkal vagy egymással vívott véres ütközetek szakítottak szét. A Római császárkorban egy sajátos, korai globalizált, még találóbban romanizált Európa létezett: a barbár világ a speciális helyi sajátosságok mellett rengeteg, a rómaiak által gyártott tárgyat (munkaeszközt, fegyvert, ékszert stb.) használt és számos római civilizációs vívmányt vett át, bizonyítékeként a folyamatos – néha békés, néha viszont harcokkal, háborúkkal terhelt – kapcsolatoknak a Birodalom és az annak határain kívül élő népek között. Erre ébreszti rá a ma emberét, aki elsősorban az ókori Róma kultúráját ismeri, egy távoli dániai lelőhely (Illerup Ådal) anyagából, az aarhusi Moesgaard Múzeummal közösen rendezett, „*A Vikingek előtt...*” *Harci áldozat a mocsárból* c. kiállítás és a nemrég Derecske határában előkerült szarmata családi temetkezés bemutatása is...

Áldozat a hadak istenének

Illerup Ådal neve legtöbbünknek semmit nem mond. Magyarul ez az Illerup folyó völgye, ami nem egyszerűen egy festői szépségű, mocsaras folyóvölgy a mai Dániában, hanem a vikingeket megelőző időszakban Skandinávia római vaskorának talán leghíresebb régészeti lelőhelye. Kelet-Jütlandon, az Aarhustól alig 30 km-re lévő Skanderborg városától északra található a ma már védett lelőhely, ahol az 1950-es felfedezését követő számos nagy feltárási kampány során eddig több mint 22 000 lelet került felszínre, négy különböző áldozati helyszínen.

Kr. u. 205-ben, Germania provincia északi határán túl, egy római fegyverekkel felfegyverzett, feltehetően Nyugat- és Dél-Norvégiából származó, korábban alighanem római zsoldban álló kb. 1000 fős hadsereg indult portyázni. Kelet-Jütland termékeny partvidékére indultak, gazdag zsákmány reményében. A betolakodókat azonban felkészülten várták; a helyi vaskori hadurak összegyűjtötte csapat véres ütközetben legyőzte az idegeneket.

Nem ismerjük a csata helyét, de biztosan tudjuk, hogy utána a győztesek összegyűjtötték a legyőzött támadók felszerelését, majd tudatosan elpusztították,

tönkretették a zsákmányolt fegyvereket. A rituális tönkretétel után egy rendkívül különös és monumentális szertartáson áldozati ajándékként ajánlottak fel mindent a harc- és a hadak istenének. Felhajózva az Illerup-folyó szent helyként tisztelt, tóvá szélesedő részéhez, a tó mocsaras medrébe süllyesztették a tárgyakat.

A késői utókor (az aarhusi Moesgaard Múzeum munkatársai) által készített animációs film jóvoltából a Déri Múzeumba látogatók nemcsak a tárgyi bizonyítékokat láthatják majd, de bepillanthatnak a hatalmas csata forgatagába, és a skandináv mocsári áldozatok különös világába is.

A kiállítás október 14-ig látható a Déri Múzeum Kupolájában. Megtekintését 16 éven felülieknek ajánljuk.

Császárok az erszényben, avagy egy különleges szarmata leletgyűttes Derecske határában

Derecske délkeleti határában, a Vékony-ér magaspartján idén tavasszal került elő a kiállításban látható rendhagyó temetkezés, mely a római császárkori szarmatákhoz köthető. A feltárás egy gázvezeték fektetése miatt történt.

A kiállításban látható leletek egy sekély aknasírból kerültek elő. A sírban középen egy nő (25-30 éves) és egy férfi (45-50 éves) csontváza, a nő mellett egy fiatalabb (1,5-2 éves), a férfi mellett pedig egy idősebb (5-6 éves) gyermek maradványai helyezkedtek el. Mind a négyüket fejjel dél felé, nyújtott helyzetben hátukra fektetve temettek el. Ez alól kivétel a női csontváz, mely eredetileg enyhén balra, a férfi felé fordulva feketett. Pontos helyzetét nem lehetett megállapítani, mert a nő csontjait erősen megbolygatva, a sírnak éppen ezt a részét rabolták ki.

A sírban a rablás után nagyon kevés tárgy maradt. Közülük a viselet részét képezte két bronzkarperec, egy ezüst hajkarika és egy római bronzfibula (ruhacapcsoló tű). A két karperec az idősebb gyermek csuklóján volt, a hajkarika a férfi koponyájának bal oldalán, a fibula pedig a férfi mellkasának bal oldala felett kb. 10-12 cm-rel magasabban került elő. A viseleti elemeken kívül, az idősebb gyermek koponyájától jobbra volt még egy ezüstérme (Traianus dénár, 114–117), a férfi jobb oldalán pedig, a medence és az alkar között, eredetileg az övhöz rögzítve egy vaskés. A halottak mellé útravalóul tett ételt az a téglavörös színű korongolt tál tartalmazta, mely a férfi lábánál helyezkedett el. A női csontváz közelében volt még egy 18 darabból álló éremkincs, melyet valószínűleg egy bőrrerszényben tettek a sírba. A fibula típusa alapján a temetkezésre a 3. század végén, a 4. század elején kerülhetett sor.

A sír egyik különlegessége, hogy egyszerre négy embert temettek el benne. A

többses temetkezés nagyon ritka a szarmatáknál, s általában anyát gyermekével helyezték közös sírba. Valószínűleg ebben az esetben egy egész családot hantoltak el, ugyanis az antropológiai vizsgálat során kiderült, hogy a férfi és a mellette fekvő 6-7 éves gyermek rendelkeztek a koponyájukon egy olyan öröklődő jeggyel, mely alapján rokoni kapcsolatot feltételezhetünk közöttük. Ezt azonban biztosan csak további genetikai vizsgálatok válaszolhatják meg. Az elhunytak földi maradványain végzett antropológiai vizsgálatok nem adtak magyarázatot haláluk okára. A férfi lábfejeének erős ízületi gyulladást és a felnőttek egy-két szuvas fogát leszámítva a csontokon erőszakos halálnak, balesetnek, hosszan tartó fertőző betegségnek nyoma nem volt észlelhető. Nem lehet tudni, mi okozta a halálukat.

A sír másik különlegességét az éremkincs adja. A célirányosan, a feltehetően gazdag viseletben eltemetett női vázát kifosztó rablók nem számoltak vele, nem fáradtak a sír teljes kiásásával. Így annak ellenére, hogy a kincs a nő csontváza mellett helyezkedett el, nem találták meg azt.

Császárok az erszényben

A feldúlt női csontváz közelében előkerült 18 darabból álló kincslet többféle érméből áll. Az ezüstdénárok feltáráskor erősen oxidált állapotban kerültek napvilágra, csak a restaurálást követően derült ki, hogy rendkívül jó minőségben őrződtek meg, és valószínűleg egy darabka textilszövetbe csomagolva helyezték őket bőrszényben az elhunytak mellé. A dénárok előlapján az azt kibocsátó császár vagy felesége képmását ábrázolták. A legkorábbi az a Hadrianus császár (Kr. u. 117–138) által veretett két érme, mely közül az egyik maga a császár, másik neje, Sabina arcképét viseli.

A feltárt sírban előkerült egy Traianus császár (Kr. u. 98–117) uralkodása végén vert érme is, mely önállóan került elő az idősebbik gyermek koponyája mellől. Ez a dénár sokkal kopottabb, feliratai nehezebben olvashatók. Ez az érme halotti obulusként értelmezhető, melyet azért helyeztek a sírba, hogy a görög mitológiai hagyomány alapján, az elhunyt a túlvilágra vezető útján ki tudja fizetni Kharont, az alvilág határán folyó Styx folyó révészét. A sírban talált érmék korabeli értékét nagyon nehéz meghatározni, mivel a Római Birodalomban is területenként és korszakonként változott a használati cikkek ára. Talán a legjobban úgy lehet megközelíteni egy 2. századi ezüstdénár értékét, hogy ebben a korban egy római katona éves zsoldja 300 dénár volt. Ha mai fizetőeszközeinkkel akarjuk összevetni egy korabeli ezüstdénár értékét, akkor talán 10 000 vagy 20 000 forintos bankjegyeinknek felelhetett meg. Arról azonban, hogy ezek az érmék milyen értéket képviseltek a szarmata Barbaricumban, sajnos nem rendelkezünk adatokkal.

A Derecske határában feltárt fémléleteket egyetlen napon, a Múzeumok Éjszakáján tekintheti meg a nagyközönség.